

שנות-העשרים למאה בבית-המדרש העברי למורים בוילנה; י. סערוני כתב על פגיי שותיו עמו ב„חבורה הלנינגרדית“ בשנים 1925/6; י. בן-מש, שהוא פסיכודגים של קומוניסט יהודי שעקר ארצה לאחר מלחמת-העולם השניה, מספר שפגש את לנסקי בגירוש בסיביריה בראשית אפריל 1935. המהנדס אלקסנדר זרחין הכיר את לנסקי בשנות-השלושים הראשונות, לפני מאסרו, ופגש בו גם לאחר ששוחרר זמנית ב־1939. המאר-חרת בעדויות על גורלו של לנסקי היא עדותו של המהנדס אלקסנדר רכן, כיום תושב ירושלים, שפגש את המשורר בסיביריה, בגירושו השני, בשנת 1942. לדעת רכן נספה לנסקי ברעב באותו מחנה.

שתי המחברות שהן עיקר הספר שלפנינו הופקדו בידי אלמונים בשנת 1941, והגיעו ארצה, בדרך הגשמרת בסוד, בסוף 1958. במחברות היו 196 שירים, מהם 131 שלא נודעו קודם ר־65 שפורסמו קודם בכתבי-עת בארץ וכן בקובץ „הענף הגדוע“, שיצא ב„מוסד ביאליק“ בשנת 1954. על אלה נוספו בספר שלפנינו עוד 18 שירים מתוך „שירי חיים לנסקי“, שכונסו על־ידי א. קריב ופורסמו בשנת 1939 בהוצאת „דבר“. באותו ספר נכללו גם שלוש הפואמות „ליטא“, „דילטור“ ו„שער הגלבים“, וכן מספר בלדות. הפואמה „מעשה בעגור“, שהיתה מצורפת לשתי המחברות שהגיעו ארצה לאחרונה, לא פורסמה משום־מה.

ללנסקי ביוגרפיה מוזרה, שאין דומה לה בקרב כותבי-עברית ברוסיה. ראשית, וילנאי היה ולרוסיה הגיע בגניבה. מה ביקש שם? מה הגיעו לכן? מתוך העדויות מסתבר ששלושה היו הגורמים: משבר אישי שפקדו בעקבות אהבה נכזבת, שאת הדיה אנו יכולים לשמוע מתוך המחזור „היא אמרה לאו“; משיכתו לארץ-המפקה, שכן נראה שקרוב היה להלכי-רוחה, אם לא נמנה על שורות המפלגה הקומוניסטית; גורם אחר היה כנראה רצונו להיפגש עם אביו, שעשה אז בכאקו. כל אלה דברים רגילים, מסתברים. הוא נעשה פועל בבית-חרושת למסילות-ברזל בלנינגרד, ואפשר שגורלו לא היה שונה מזה של

ומעלה על נס; השניה — רציפות הדורות ואחדותם, בתפיסתו. הנה כי כן אף הוא חווה פה-רושם אל המוטיבים של הסב ו„אמי בזקנותה“ ועוטה עליהם את הילת-הגעגועים. הוא מצליף ב„עדתו“, שרובה צעירים ממו:

וכבשל העדה הפוכות / את נתחי הבשר בפארו, / לא שקקת לנעוץ לעת זבח / את מזלג הכוהן הארו. //
לא אָתָנן הסיתך, לא אתנחאת, / ובשביל בין הלאו והכן / מעולם לחברה לא אָרחת / עם בניו של עלי הזקן.

לפיכך יכול הוא לומר לעצמו: „היה אחד עם הזמנים ובני-דורך“, ולהימצא ביחס ל„זקן“, „בשביל שבין הלאו והכן“; אולם ביחס לצעירים האומרים „כן“ בכל המס־בות יש לו תואר ברור: „בניו של עלי“. בקרע הזה שבין דורו לבין הדור החדש חש שלונסקי כמו במכוה. רבים מן השירים מוקדשים לנושא זה, והטיפול הוא נבון ומפוכח אף יש בו מידת השלמה. מניח הוא לבאות לקבוע מי טוב יותר ומי הגדיל עשות, אולם מכיר הוא בעובדת השוני.

אשר יבוא אינו זכאי ממני
אלא אם כן גם הוא לא רק אחר,
אלא גם טוב יותר.

נהר הליתי

מעטים ספרי השירה שהוצאתם מלווה חיבה גדולה כזו שמלווה את הוצאתו של ספר־שירים זה. נכללו בו, כמובן, שירים שרובם לא פורסמו עדיין וכן הערות-הסבר רבות לסתומות — שמות מקומות ואנשים ופשר ביטויים ספציפיים. נוסף על אלה יש כאן הקדמה מפורטת מאת ש. גרודונסקי ומבוא יסודי של אברהם קריב וארבעה פרקי זכרון-נות — כל מה שאפשר היה להציל מן השיכחה.

משה שמואלי מספר על המשורר בראשית

* א. שלונסקי: אבני גוויל; שירים; הוצאת ספרית-פועלים (אין תאריך); 120 עמ'.

ספרות חדשה, עדיין איננה שסִדְבֵר בעולם, ומעט העבודות המדעיות החשובות הנעשות בארץ נכתבות מלכתחילה בלשונות זרות, או שהן מיתרגמות סמוך לכתיבתן. יצירתו של לנסקי הרי היא פליאה רבה, כמעט חוץ לדרך הטבע. למרות הניתוק מתחומי הלשון החיה בארץ־ישראל, למרות הרדיפות, המאסר, הגירושים והסיכון היומ־יומי, הוא מוסיף לשיר עברית, ואינו עברית! מלבד יוצאי־דופן מועטים של „אידישיזמים“ ועירוב מלעיל במלרע, הרי זו ליריקה צרופה לאמיתה הכתובה בהברה הספרדית, משל כאילו חי האיש בארץ הזאת. כמובן, הנופים הם נופי הארץ שבה חי: האגמים, היערות, ערבות השלג; אבל הניסוח, גופי הטעמים, גינוני החרון, טבעיים הם, בלתי־אמצעיים, אישיים בתכלית, רחוקים תכלית הריחוק מכל פאתוס נבוב של למדנים חובבי „שפת עבר“, השופעים מליצנות „לאומית“. לעצם הדבר לנסקי הוא, כמדומה, המשך הגיוני לגזע ה„קלסיקאים“, שראשיתו בילג' וסופו בשינאור: גזע שגדלו שרשיו גם עמק בחלל ללא קרקע. היים לנסקי היה החוטר האחרון לגזע־עץ־עבות זה, שנכרת כנראה לעולמים.

מ. ג.

אגד קט

מדרכי טמקין, שהלך לעולמו לפני שנה, בן 69, איש תמים־שיר היה ובגדולות לא הלך. „אגד קט“ זה, שנערך בידי המשורר סמוך לפטירתו והותקן לדפוס בידי י. עוגן, לא יפתיע את מי שהיה קורא את שיריו בהופיעם בעתונים ובכתבי־העת בימי חייו, אבל יש בו כדי להשלים את ציור דמותה של שירת אדם שעם כל היותו בודד ויחיד־לעצמו, כרובם של באי־עולם־יוצאיו, גם טיפוסו הוא לרבים זולתו.

מצטייר לפנינו, אפוא, איש יהודי מאד בתור דעתו ובזכר־יתודעתו, לא „מסורתי“ דווקא אבל ירא־אלוהים וחומד־צלו, דבק בציונות, בערכיה כמו גם במליצתה, אישיות „אנאכ־רונסיסטית“ ממש בהגיגיה כמו גם בדרכי ביטוייה, ועם זאת נקיית־דעת עד מאד, ניג־

מיליוני פועלים יהודים באותה ארץ; אלא שדבקותו בלשון העברית, ואולי גם עצם עובדת היותו משורר, הוליכוהו ממאסר למאסר, מגלות לעבודת־פרך, שבהם כנראה לא עמד גופו החלוש, הנגוע בשחפת עוד משחר־נעוריו. הוא ביקש להיחלץ, להגר, לבוא ארצה, אולם אחר „את כל הרפכות“. סערוני מעיר: „בגירוש קיבלתי מלנסקי מכתב מלא אכטור־אירוניה. בארץ המטיר עלי מכתבים. התחנן: הוציאוני מכאן! אל תפחדו. אם שירי אינם שווים כלום — ידי יפרנסוני. הרי פסי־ברזל דרושים גם לרפכת הארצי־שר־אלית?!

„ולא נמצא עקשן שיתמכר להצלחו. ביאליק התחיל להתעניין בגורלו, ובינתיים נאסר משוררנו“.

אַרְחֹת התפשטותה של הלשון העברית כל־שון יצירה וחיים שונים מאלה של כל לשון עולמית בזמננו. צרפתית שגורה עד היום כלשון הדיפלומטיה. כיבושיה באו לה בעקבות התפשטותה של צרפת המהפכנית מת־קופת נאפוליון. האנגלית הלכה צעד־צעד עם כיבושיה של האימפריה הבריטית. הספ־רדית היכתה שורש בצמוד למפעלי ההת־ישבות באמריקה הדרומית מימי קולומבוס והלאה.

הלשון העברית עוברת כמדומה תהליך הפוך. בבחינת לשון חיה, לשון יום־יום, הריה נמצאת בתהליך של תחיה מתמדת רק בארץ הזאת. תחת תהליך של התפשטות יש כאן תהליך של ריכוז. מעט גילויי הצמיחה העברית בארצות המצוקה היהודית שמלפני המלחמה נמחקו בימי ה„מבול“ הנאצי. קדם לכך איסור העברית בברית־המועצות. ובמ־דינות המערב אין לעברית קרקע שממנו תצמח, אף לימוד הלשון העברית איננו צורך חיוני שם, לשון חדשה אין המוני־אדם לומדים אלא כהכנה לעקירה מארץ לארץ. גורמים אלה אינם פועלים לטובתה של העברית במערב. ספרות עברית, בייחוד

*חיים לנסקי: מעבר נהר הליתי, שירים חדשים; הוצאת „עם עובד“, 1960; 260 עמ'.